

BACHELOR EINDWERKSTUK  
INLEVERDATUM: 24-01-'14

# **‘BOEKVERSCHRIFTING’ VS ‘SCRIPTVERBOEKING’**

---

‘De adaptatie(theorie)’ in een nieuw daglicht

Naam: Emma Siebelink

Studentnummer: 3760146

Studiejaar: 2013/2014

Blok: 2

Thema: KBM

Docent: Kees Vuyk

# Inhoudsopgave

Inleiding	p. 3
<i>Theoretisch kader</i>	p. 5
<i>Methode</i>	p. 6
Hoofdstuk 1: <i>Analyse. Noties van 'de adaptatie(theorie)'</i>	p. 7
Hoofdstuk 2: <i>Kritiek. Begrenzungen van 'de adaptatie(theorie)'</i>	p. 9
Hoofdstuk 3: <i>Creatie. Een nieuwe notie van 'de adaptatie(theorie)'</i>	p. 13
Conclusie	p. 15
Bibliografie	p. 17

# Inleiding

‘Wat is beter: het boek of de film?’ Deze vraag wordt vaak gesteld in de discussie over boekverfilmingen. Het boek wordt vaak als beter ervaren, maar de film heeft daarentegen meer spanning. Er heerst een eeuwig dilemma rondom de relatie tussen het boek en de film. In dit onderzoek zal een soortgelijk dilemma centraal staan, namelijk de relatie tussen het boek en het script. De opkomst van het medium film heeft de ontwikkeling van het medium literatuur beïnvloed. Van alle films die worden gemaakt, is bijna driekwart op een boek of een kort verhaal gebaseerd. Door de opkomst van het medium film zijn er naast verscriptingen en verfilmingen ook novellisaties, oftewel verboekingen, ontstaan. Bij het proces van een verboeking wordt er een boek geschreven op basis van een film of script.<sup>1</sup> Dit onderzoek richt zich specifiek op de relatie tussen de processen van de zogenoemde scriptverboeking en het omgekeerde proces, namelijk de boekverscripting. De scriptverboeking is in verhouding met het proces van boekverscriptingen minder bekend en ook minder populair. Het is daarom relevant om te kijken naar dit proces in relatie tot het bekende proces van boekverscriptingen.

Het onbekende en slechte imago van scriptverboekingen komt vooral door de commerciële uitgangspunten achter het proces. De scriptverboeking vormt namelijk een belangrijke reclamebron voor de film, vooral bij Amerikaanse Hollywoodfilms. Scriptverboekingen worden hierdoor in een relatief korte periode geschreven en bootsen het script zo getrouw mogelijk na. Enkele voorbeelden van Amerikaanse scriptverboekingen zijn: ‘Seven’, ‘Spider Man II’, ‘A Space Odyssey’ en ‘eXistenZ’.<sup>2</sup> In Nederland zijn er relatief weinig verboekingen gemaakt. Het boek ‘De Lift’ naar het gelijknamige filmscript uit 1982 is één van de eerste Nederlandse voorbeelden van een scriptverboeking. Latere voorbeelden zijn onder andere ‘Zwartboek’, ‘Süskind’ en het recent verschenen ‘Kenau’. Scriptverboekingen richten zich steeds meer op het adaptatieproces zelf in plaats van de commercie.<sup>3</sup> Door de opkomst van het medium film zijn er dus verschillende (adaptatie)processen ontstaan met betrekking tot het medium literatuur. Het is daarom interessant om te kijken naar de processen van de boekverscripting en de scriptverboeking en vooral in relatie tot elkaar. In dit onderzoek vormen deze (adaptatie)processen dus het centrale onderwerp.

## Case-studies

Om het fenomeen te kunnen onderzoeken, zullen de volgende case-studies centraal staan: de boekverscripting *De Tweeling* en de scriptverboeking *Bruidsvlucht*. Beide werken zijn geschreven

---

<sup>1</sup> Peter Verstraten, *Handboek filmnarratologie* (Nijmegen: Uitgeverij VanTilt, 2008), 21-32.

<sup>2</sup> “Film novelizations” [2013] *Tumblr.com* – 10 november 2013 <http://filmnovelizations.tumblr.com/>

<sup>3</sup> *Ibidem*.

door Marieke van der Pol en kunnen hierdoor nog beter met elkaar worden vergeleken. In 2002 verscheen de film *De Tweeling*, naar het gelijknamige boek van Tessa de Loo en naar het script van Marieke van der Pol.<sup>4</sup> In 2007 verscheen het boek *Bruidsvlucht* van Marieke van der Pol, op basis van haar script voor de film 'Bride Flight'.<sup>5</sup> Marieke van der Pol werkte bij beide films samen met regisseur Ben Sombogaart en producenten Hanneke Niens en Anton Smit van IDTV Film B.V.<sup>6</sup> De film *De Tweeling* won tijdens het Nederlands Filmfestival in 2003 de Gouden Kalf voor beste lange speelfilm en het script werd genomineerd voor 'Beste Scenario'. Daarnaast werd de verfilming genomineerd voor verschillende prijzen, waaronder de Academy Award, oftewel een Oscar voor beste buitenlandse film.<sup>7</sup> Het boek 'Bruidsvlucht' won de Academica Debutantenprijs, later de Academica Literatuurprijs genoemd.<sup>8</sup> Mede door dit succes vormen de boekverscripting *De Tweeling* en de scriptverboeking *Bruidsvlucht* interessante case-studies.

### Onderzoeksvragen

Ook in wetenschappelijke studies is er relatief weinig geschreven over het proces van scriptverboeken, vooral in verhouding met het proces van boekverscriptingen. Het is daarom ook wetenschappelijk relevant om beide processen in relatie tot elkaar nader te onderzoeken. Bovendien kan deze vergelijking wellicht nieuwe inzichten bieden op de adaptatie(theorie). De centrale onderzoeksvraag luidt daarom als volgt:

*In hoeverre geeft de vergelijking tussen de (adaptatie)processen van de boekverscripting 'De Tweeling' en de scriptverboeking 'Bruidsvlucht' nieuwe inzichten op de noties van 'de adaptatie(theorie)'?*

Deze onderzoeksvraag is geschikt voor dit onderzoek, aangezien we door middel van de vergelijking van soortgelijke fenomenen meer inzicht(en) menen te kunnen krijgen in het specifieke karakter van een bepaalde theorie. In dit onderzoek staat namelijk de verhouding tussen de (adaptatie)processen van boekverscriptingen en scriptverboeken centraal. Door middel van deze vergelijking hopen we meer inzicht(en) te krijgen in het specifieke karakter van de verschillende noties van de adaptatie(theorie). Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, zullen de volgende deelvragen aan bod komen, volgens de driedeling 'analyse, kritiek en creatie':

1. *Hoe verhouden de verschillende (adaptatie)processen zich tot elkaar volgens de noties van 'de adaptatie(theorie)' in de film- en literatuurwetenschap?*
2. *Hoe kunnen de noties van 'de adaptatie(theorie)' worden bekritiseerd door de vergelijking van de boekverscripting 'De Tweeling' en de scriptverboeking 'Bruidsvlucht'?*
3. *Hoe kan 'de adaptatie(theorie)' in een nieuw daglicht worden geplaatst?*

---

<sup>4</sup> *De Tweeling*, DVD, geregisseerd door Ben Sombogaart. 2002; IDTV, 2013.

<sup>5</sup> Marieke van der Pol. *Bruidsvlucht* (Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar, 2007).

<sup>6</sup> *Brideflight*, DVD, geregisseerd door Ben Sombogaart. 2008; IDTV, 2013.

<sup>7</sup> *De Tweeling*, DVD, geregisseerd door Ben Sombogaart. 2002; IDTV, 2013.

<sup>8</sup> *Brideflight*, DVD, geregisseerd door Ben Sombogaart. 2008; IDTV, 2013.

## Theoretisch kader

In dit onderzoek vormen de verschillende noties van ‘de adaptatie(theorie)’ het theoretisch kader. Literatuurtheoricus Linda Hutcheon maakt een onderscheid tussen ‘de adaptatie’ als product en ‘de adaptatie’ als creatie- en receptieproces.<sup>9</sup> Dit onderzoek richt zich vooral op de verschillende (adaptatie)processen met betrekking tot de gekozen casestudies. De vertaling van het boek *De Tweeling* van Tessa de Loo naar de gelijknamige boekverscripting van Marieke van der Pol is een voorbeeld van een dergelijk (adaptatie)proces.

Volgens hoogleraar Peter Verstraten zijn er drie noties van ‘de adaptatie’ die elk naar verschillende zaken verwijzen. Allereerst kan ‘de adaptatie’ worden opgevat als een biologisch proces. Ten tweede meer in de letterlijke zin van het woord, namelijk als synoniem van ‘aanpassing’ en ‘bewerking’. De derde notie van ‘de adaptatie’ verwijst naar een transmediaal (aanpassings)proces, oftewel het proces van het ene naar het andere medium,<sup>10</sup> zoals het proces van scriptverhaal naar theatervoorstelling of het proces van boek naar film.

De term ‘de adaptatietheorie’ impliceert dat het slechts één theorie van ‘de adaptatie’ betreft. Daarom moet niet de vraag worden gesteld wát ‘de adaptatietheorie’ inhoudt, maar wáár ‘de adaptatietheorie’ precies uit bestaat, oftewel wat de verschillende noties van ‘de adaptatietheorie’ zijn. ‘De adaptatietheorie’ staat voor de verzameling aan wetenschappelijke theorieën over adaptaties. Adaptaties die in ‘de adaptatietheorie’ centraal staan, vallen onder de derde notie van ‘de adaptatie’. Hierbij gaat het om adaptaties waarbij een overgang van het ene naar het andere medium plaatsvindt. ‘De adaptatietheorie’ kent een interessante, maar gecompliceerde geschiedenis met verschillende centrale concepten. Allereerst stond het ‘fidelity issue’ centraal, oftewel het getrouwheidsprobleem aan het origineel. Vervolgens is het concept ‘intertekstualiteit’ kenmerkend voor ‘de adaptatietheorie’ en uiteindelijk is de focus verschoven naar een meer interdisciplinaire benadering.<sup>11</sup>

In tegenstelling tot andere studies naar ‘de adaptatietheorie’ zal dit onderzoek zich niet alleen richten op het proces van boek naar script, maar ook op het omgekeerde proces van script naar boek. ‘De adaptatie’ zal daarnaast niet worden beoordeeld in termen van ‘trouw aan het origineel’. In plaats van deze hiërarchische benadering richt dit onderzoek zich op de narratologische driedeling ‘tekst, verhaal en geschiedenis’. Door de vergelijking tussen de (adaptatie)processen van de boekverscripting en de scriptverboeking volgens een narratologische benadering wordt hopelijk ‘de adaptatie(theorie)’ in een nieuw daglicht geplaatst. Het blijft echter nog de vraag of ‘de adaptatie(theorie)’ hierdoor minder of juist meer complex zal worden.

---

<sup>9</sup> Linda Hutcheon, *A Theory of Adaptation* (New York: Routledge, 2006), 8.

<sup>10</sup> Peter Verstraten, “Cinema as a digest of literature – a cure for adaptation fever,” in: *Between Page and Screen*, ed. Kiene Brillenburg Wurth. (Fordham: University Press, 2012), 173-175.

<sup>11</sup> Kiene Brillenburg Wurth et al (ed), *Between page and screen*, (Fordham: University Press, 2012), 5-13, 173-183.

## Methode

De methode komt logischerwijs voort uit het onderwerp, de onderzoeksvraag, de bijbehorende deelvragen en het theoretisch kader van dit onderzoek. De (adaptatie)processen van boekverscriptingen en scriptverboekingen vormen het onderwerp en de noties van 'de adaptatie(theorie)' het theoretisch kader van dit onderzoek. De vraagstellingen zijn vergelijkend van aard waardoor een vergelijkende onderzoeksmethode voor de hand ligt. Zowel de boekverscripting *De Tweeling* als de scriptverboeking *Bruidsvlucht* zijn verhalend. Dit onderzoek richt zich daarom op een narratologische benadering in plaats van een hiërarchische benadering. De verschillende processen met betrekking tot de casestudies zullen dus niet verticaal, maar horizontaal, oftewel naast elkaar, worden geplaatst. De narratologische benadering richt zich op de vertelwijze en narratieve strategieën van verhalende teksten. De narratologie, ook wel verteltheorie genoemd, is een tekstbenadering en kenmerkt zich veelal door de toepassing van de driedeling 'tekst, verhaal, geschiedenis' op verhalende teksten.<sup>12</sup> In dit onderzoek zullen de processen van de casestudies met elkaar worden vergeleken op basis van deze driedeling. De focus in dit onderzoek ligt dus op de vergelijking tussen de (adaptatie)processen van de boekverscripting *De Tweeling* en de scriptverboeking *Bruidsvlucht*. Door de beperking van het onderzoek zullen we zo specifiek mogelijk blijven. Hierdoor kenmerkt dit onderzoek zich door het explorende karakter, oftewel het kleinschalige niveau. Dit onderzoek richt zich immers op een nog niet nader op die manier onderzocht fenomeen, namelijk (adaptatie)processen in het licht van de vergelijking tussen boekverscriptingen en scriptverboekingen.

In het eerste hoofdstuk zullen de verschillende (adaptatie)processen worden geanalyseerd volgens de noties van 'de adaptatie(theorie)'. Dit zorgt voor een overzichtelijke inbedding in het veld waarin dit onderzoek ons bevinden, namelijk de discussie rondom de noties van 'de adaptatie(theorie)'. Vervolgens zal het proces van de boekverscripting *De Tweeling* met de scriptverboeking *Bruidsvlucht* worden vergeleken volgens de narratologische driedeling 'tekst, verhaal en geschiedenis'. om zo kritiek te kunnen leveren op de noties van 'de adaptatie(theorie)'. In het laatste hoofdstuk zal 'de adaptatie(theorie) hopelijk in een nieuw daglicht worden geplaatst, wellicht door de creatie van een nieuwe notie van 'de adaptatie(theorie)'. De methode van dit onderzoek kenmerkt zich dus door de driedeling 'analyse, kritiek en creatie'.

---

<sup>12</sup> Verstraten, *Handboek filmnarratologie*, 15-17.

# Hoofdstuk 1: Analyse.

## Noties van 'de adaptatie(theorie)'

In dit hoofdstuk staat de eerste deelvraag centraal, namelijk:

1. *Hoe verhouden de verschillende (adaptatie)processen zich tot elkaar volgens de noties van 'de adaptatie(theorie)' in de film- en literatuurwetenschap?*

De verschillende (adaptatie)processen zullen in verhouding tot elkaar worden geanalyseerd. Hierdoor kunnen de verschillende (adaptatie)processen worden onderverdeeld volgens de noties van 'de adaptatie(theorie)'.

### 'Verboekingen'

In 1995 verscheen de analytische bibliografie *Films into books* van Randall Larson. In dit boek staan voor het eerst film, novellisaties, films- en tv tie-ins centraal. Larson spreekt over twee verschillende soorten novellisaties. Hij maakt namelijk een onderscheid tussen novellisaties die zich baseren op een script en novellisaties die zich baseren op een film.<sup>13</sup> In dit onderzoek zullen hiervoor de begrippen 'scriptverboekingen' en 'filmverboekingen' worden gehanteerd. Hoogleraar Jan Baetens en tevens voorzitter van het Instituut voor Culturele Studies aan de Universiteit van Leuven, richt zich voornamelijk op studies waarbij de verhoudingen tussen woord en beeld centraal staan.<sup>14</sup> Baetens heeft dan ook verschillende artikelen en boeken geschreven over zowel film- als scriptverboekingen.

In 2004 verscheen bijvoorbeeld het boek *Novellisation: Du film au livre / Novelization: From film to novel* van Jan Baetens en Marc Lits. Dit is de allereerste grondige studie van het proces van novellisaties. Het boek tracht een schets te geven van het onderzoeksprogramma in dit compleet nieuwe veld, namelijk het veld van verboekingen.<sup>15</sup> Volgens Jan Baetens kunnen scriptverboekingen niet als adaptaties worden gezien. Hij noemt hiervoor twee redenen. Allereerst is er bij scriptverboekingen geen sprake van een transmediaal proces van het ene naar het andere medium. De boekverfilming en de filmverboeking kunnen daarentegen wel tot deze derde notie van 'de adaptatie(theorie)' worden gerekend. Als tweede is er door de commerciële uitgangspunten geen sprake van een aanpassing, maar van een letterlijke nabootsing. Jan Baetens maakt daarom een onderscheid tussen commerciële en niet-commerciële verboekingen, oftewel scriptverboekingen en filmverboekingen. Commerciële novellisaties vallen onder de populaire literatuur en niet-commerciële novellisaties onder de hoge literatuur. Volgens Baetens kunnen scriptverboekingen dus tot de commerciële novellisaties en daarmee tot de populaire literatuur worden gerekend.

---

<sup>13</sup> Randall D. Larson, *Films Into Books*, (Lanham, MD: Scarecrow Press, 1995), xi-xii, 3-5.

<sup>14</sup> Jan Baetens en Marc Lits, *Novellisation: Du film au livre / Novelization: From film to novel*, (Leuven: Leuven University Press, 2004), 2-15.

<sup>15</sup> *Ibidem*, 2-10..

Filmverboeken daarentegen kunnen tot de niet-commerciële novellisaties en daarmee tot de hoge literatuur worden gerekend.<sup>16</sup> Baetens benadrukt echter dat bij het proces van scriptverboeken de film zelf niet moet worden genegeerd.<sup>17</sup>

In 2007 verscheen daarnaast het boek *The Cambridge Companion to Literature on Screen*, geredigeerd door Deborah Cartmell en Imelda Whelehan. In dit boek ligt de focus meer op het proces van film naar boek. Jan Baetens publiceerde bijvoorbeeld het artikel 'From screen to text: novelization, the hidden continent.' Volgens Baetens is de novellisatie nog grotendeels een verborgen continent waarvan de topologie om verkenning vraagt. In dit onderzoek staat anders dan in dit onderzoek de relatie tussen de (adaptatie)processen van boekverfilmingen en filmverboeken centraal.<sup>18</sup>

Baetens een aantal voorwaarden waar een verboeking zoal aan moet voldoen om successen te kunnen behalen. Allereerst moet de verboeking gebaseerd zijn op de film zelf en dus niet op het script van de film. Baetens stelt dus de filmverboeking boven de scriptverboeking. Tien jaar of langer nadat de film is verschenen, moet de verboeking pas worden geschreven. Het liefst moet het hierbij gaan om films die deel uitmaken van het jeugdsentiment van de auteur. Hierdoor baseert de auteur zich op vroege herinneringen aan de beelden van de film.<sup>19</sup> Dat wat het meest is blijven hangen in de gedachten en herinneringen van de auteur is vaak datgene wat de auteur het meest heeft ontroerd of gefascineerd. De boekverscripting vormt in tegenstelling tot de scriptverboeking onderdeel van een groter (transmediaal) proces, namelijk van de boekverfilming. De boekverfilming bestaat dus uit de volgende opeenvolgende processen: het boek, de boekverscripting en de scriptverfilming. De scriptverboeking vertrekt daarentegen vanuit het script naar de scriptverboeking en vormt hierdoor zelf het eindproduct. Aan de hand van een script kan dus een film worden gemaakt of een boek worden geschreven.

Zowel de boekverfilming als de filmverboeking worden dus tot de derde notie van 'de adaptatie(theorie)' gerekend, namelijk het transmediale proces van het ene naar het andere medium. De scriptverboeking en de boekverscripting zijn minder makkelijk in te delen. De scriptverboeking kan volgens Baetens niet als adaptatie worden gezien. Echter, is het onderscheid dat Baetens maakt niet te radicaal en in welk opzicht kunnen scriptverboeken wel als adaptaties worden gezien? Onder welke notie van 'de adaptatie(theorie)' valt de boekverscripting of is het slechts een onderdeel van de boekverfilming? Om deze vragen te kunnen beantwoorden, is het relevant om een vergelijking te maken tussen de processen van de casestudies, namelijk de boekverscripting *De Tweeling* en de scriptverboeking *Bruidsvlucht*. Deze vergelijking zal in het volgende hoofdstuk centraal staan.

---

<sup>16</sup> Niels Bakker, "Van scenario tot novelization," *SKRIEN*, Mei, 2006, 38-39.

<sup>17</sup> Kiene Brillenburg Wurth et al (ed), *Between Page and Screen*, 201.

<sup>18</sup> Jan Baetens, "From Screen to Text: Novelization, the Hidden Continent," in: *The Cambridge Companion to Literature on Screen*, ed. Deborah Cartmell and Imelda Whelehan, (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 226-38.

<sup>19</sup> Bakker, 38-39.



# Hoofdstuk 2: Kritiek.

## Begrenzungen van 'de adaptatie(theorie)'

In dit hoofdstuk staat de tweede deelvraag centraal, namelijk:

2. *Hoe kunnen de noties van 'de adaptatie(theorie)' worden bekritiseerd door de vergelijking van de boekverscripting 'De Tweeling' en de scriptverboeking 'Bruidsvlucht'?*

In het vorige hoofdstuk zagen we dat de processen van de boekverscripting en de scriptverboeking minder makkelijk kunnen worden onderverdeeld volgens de noties van 'de adaptatie(theorie)'. Dit hoofdstuk richt zich daarom eerst op de vergelijking tussen de processen van de boekverscripting *De Tweeling* en de scriptverboeking *Bruidsvlucht* volgens de narratologische driedeling 'tekst, verhaal en geschiedenis'.

### A: Tekst

Op tekstniveau kunnen de processen van de casestudies op een aantal manieren met elkaar worden vergeleken. De verteller op tekstniveau is een instantie die een verhaal overdraagt in een specifiek medium. De literaire verteller heeft een andere 'identiteit' dan de scriptische verteller en maakt daarom gebruik van andere verteltechnieken.<sup>20</sup> De boekverscripting *De Tweeling* en de scriptverboeking *Bruidsvlucht* bestaan uit hetzelfde semiotische materiaal, namelijk woorden op papier. Het proces van de boekverscripting *De Tweeling* kenmerkt zich door de vertaling van tekstuele aspecten en uitgangspunten naar meer audiovisuele aspecten en uitgangspunten. Het script bestaat immers naast het verhaal zelf ook uit opmerkingen over zaken als belichting, cameravoering en camerapositie en is daarmee meer hybride en gelaagd vergeleken een boek. Bij het proces van de scriptverboeking *Bruidsvlucht* geldt het omgekeerde, namelijk de vertaling van audiovisuele naar tekstuele aspecten en uitgangspunten. Tijdens het lezen van een boek of een script projecteert de lezer zelf een soort filmische variant over de tekst heen, net zoals een schrijver dit doet tijdens het schrijven van een boek of een script. Dit is een interessant gegeven aangezien de boekverscripting en de scriptverboeking in dit opzicht sterk op elkaar lijken.

### B: Verhaal

Op verhaalniveau kunnen de processen van de casestudies op een aantal manieren met elkaar worden vergeleken. Het verhaal, oftewel de plot, gaat over de specifieke ordening van de gebeurtenissen.<sup>21</sup> Beide casestudies worden door middel van flashbacks en wisselingen van perspectief uiteengezet. De boekverscripting *De Tweeling* bestaat uit drie delen, namelijk het Interbellum, de Tweede Wereldoorlog en de Vrede. Daarnaast wisselt het heden zich met

---

<sup>20</sup> Verstraten, *Handboek filmnarratologie*, 16-17.

<sup>21</sup> Ibidem.

terugblikken naar het verleden af, vanuit het wisselende perspectief van de tweelingzussen Anna en Lotte. De terugblik naar het verleden is echter wel chronologisch opgebouwd.<sup>22</sup> De scriptverboeking *Bruidsvlucht* wisselt constant drie tijdspannen af, namelijk het 'heden' in 2003, de Bruidsvlucht in 1951 en de gebeurtenissen in 1963. Elke periode wordt daarnaast vanuit drie personages afzonderlijk bekeken, namelijk de personages Ada, Esther en Majorie. In de scriptverboeking *Bruidsvlucht* wordt er vaker van periode en daarmee van perspectief gewisseld vergeleken het script *Bride Flight*.<sup>23</sup> Hierdoor is de scriptverboeking geen letterlijke nabootsing, maar juist een vertaling van het script. In de scriptverboeking *Bruidsvlucht* worden de gedachten van de personages voornamelijk beschreven. In de boekverscripting *De Tweeling* worden deze innerlijke stemmen van de personages echter 'getoond' door middel van dialogen en handelingen. Het onderscheid tussen beschrijven en tonen is kenmerkend voor het boek en het script in het algemeen.<sup>24</sup> De scriptverboeking *Bruidsvlucht* en de boekverscripting *De Tweeling* houden dus wederom rekening met het specifieke karakter van het boek en het script. De plotstructuur van de casestudies kenmerkt zich dus door de aanpassing van het origineel aan de 'identiteit' van het script of het boek.

### C: Geschiedenis

Op het niveau van de geschiedenis kunnen de processen van de casestudies op een aantal manieren met elkaar worden vergeleken. De geschiedenis, oftewel de story, verwijst naar de chronologische volgorde van de gebeurtenissen. Het is bijvoorbeeld de taak van de lezer om de gebeurtenissen van het verhaal volgens een chronologische volgorde te reconstrueren.<sup>25</sup> Er wordt een onderscheid gemaakt tussen twee tijden, namelijk de vertelde tijd en de verteltijd. De vertelde tijd is de hoeveelheid tijd die de verhaalwereld verstrikt. De verteltijd is de hoeveelheid tijd die het kost om het verhaal te lezen.<sup>26</sup> De tijd die een boek nodig heeft om het verhaal over te brengen op de lezer is vaak dus langer vergeleken de tijd die een script nodig heeft. Het boek *De Tweeling* bestaat bijvoorbeeld uit 435 bladzijden<sup>27</sup> waardoor de verteltijd ongeveer elf uur is, uitgaande van een gemiddelde leestijd van veertig pagina's per uur. Het script bestaat echter uit 120 bladzijden waardoor de leestijd ongeveer drie uur is. Elke bladzijde van een script staat voor ongeveer één minuut film.<sup>28</sup> De gelijknamige boekverfilming duurt dan ook 123 minuten.<sup>29</sup> Het boek bestaat dus uit meer bladzijden met een langere leestijd als gevolg. Bij het proces van de scriptverboeking

---

<sup>22</sup> "Twin Sisters Script - Dialogue Transcript." [2013] *script-o-rama.com* - 11 januari 2014 [http://www.script-o-rama.com/movie\\_scripts/t/twin-sisters-script-transcript.html](http://www.script-o-rama.com/movie_scripts/t/twin-sisters-script-transcript.html)

<sup>23</sup> Marieke van der Pol. *Bruidsvlucht* (Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar, 2007).

<sup>24</sup> Verstraten, *Handboek filmnarratologie*, 16-17.

<sup>25</sup> Ibidem.

<sup>26</sup> Wurth, *Het leven van teksten*, 405.

<sup>27</sup> Tessa de Loo, *De Tweeling* (Amsterdam: Arbeiderspers, 1992).

<sup>28</sup> Wurth, *Het leven van teksten*, 405.

<sup>29</sup> *De Tweeling*, DVD, geregisseerd door Ben Sombogaart. 2002; IDTV, 2013.

*Bridsvlucht* is de kleinere omvang van het script uitgebreid tot de grotere omvang van het script. Hierdoor komt de lezer in het boek meer te weten over het verhaal en de geschiedenis.

Uit de vergelijking van de casestudies op basis van de narratologische driedeling 'tekst, verhaal, geschiedenis' blijkt dus dat het proces van de scriptverboeking *Bridsvlucht* aan de ene kant wel en aan de andere kant niet met het proces van de boekverscripting *De Tweeling* overeenkomt. De scriptverboeking houdt net als de boekverscripting rekening met de identiteit van het narratief van het script en het narratief van het boek. Hierdoor is er geen sprake van een letterlijke nabootsing, maar van een vertaling van het origineel. Uit de vergelijking tussen de processen van de casestudies blijkt dus dat de scriptverboeking *Bridsvlucht* als het omgekeerde proces van de boekverscripting *De Tweeling* kan worden gezien. Ik beschouw daarom de scriptverboeking *Bridsvlucht* net als de boekverscripting *De Tweeling* als een adaptatie. De vraag blijft echter onder welke notie van 'de adaptatie(theorie)' de scriptverboeking en de boekverscripting vallen.

### **Kritiek**

Hutcheon bestudeert adaptaties als adaptaties. Ze houdt namelijk rekening met het verband dat tussen verschillende teksten bestaat. Dit verband is horizontaal en niet verticaal, oftewel hiërarchisch, van aard. Een adaptatie moet niet worden beoordeeld in termen van 'trouw aan het origineel' en vanuit een hiërarchische benadering. Een dergelijke redering impliceert namelijk dat het proces van de adaptatie slechts bestaat uit het reproduceren van een tekst.<sup>30</sup> Ook Verstraten stelt dat een adaptatie niet het originele product moet nabootsen, maar juist het creatieproces moet reproduceren. De casestudies in dit onderzoek zijn daarom niet volgens een hiërarchische, maar volgens een narratologische benadering met elkaar vergeleken.

Het is voor dit onderzoek relevant om net als Larson en Baetens een onderscheid te maken tussen scriptverboeken en filmverboeken. Echter, het onderscheid dat Baetens vervolgens maakt tussen commerciële novellisaties en niet-commerciële novellisaties en de onderverdeling tussen populaire en hoge literatuur is te radicaal. Dit geldt ook voor de voorwaarden die Baetens stelt voor een succesvolle verboeking. Door de eerdere vergelijking van de gekozen casestudies blijkt namelijk dat deze voorwaarden niet altijd opgaan. De succesvolle scriptverboeking *Bridsvlucht* is bijvoorbeeld een jaar eerder verschenen dan de film zelf. Beide casestudies zijn daarnaast in de prijzen gevallen, waaronder de Academia Debutantenprijs voor de scriptverboeking *Bridsvlucht*<sup>31</sup> en Gouden Kalf-nominatie voor beste scenario voor de boekverscripting *De Tweeling*, maar ook een Gouden Kalf voor de boekverfilming *De Tweeling*.<sup>32</sup>

Het is dus niet zo dat een scriptverboeking per definitie slecht is en niet tot 'de adaptatie'

---

<sup>30</sup> Hutcheon, 8-9.

<sup>31</sup> *Brideflight*, DVD, geregisseerd door Ben Sombogaart. 2008; IDTV, 2013.

<sup>32</sup> *De Tweeling*, DVD, geregisseerd door Ben Sombogaart. 2002; IDTV, 2013.

kan worden gerekend. Scriptverboeken worden steeds vaker geschreven aan de hand van een vrije interpretatie van het script. Hierdoor is er ook bij scriptverboeken sprake van bepaalde aanpassingen en bewerkingen in plaats van letterlijke nabootsing van het origineel. Ook erkende schrijvers houden zich bezig met het proces van verboeken. In februari 2014 verschijnt bijvoorbeeld de film 'Kenau' van regisseur Maarten Treurniet en scenarioschrijvers Karen van Holst Pellekaan en Marnie Blok. Aan de hand van het script van deze film zijn er in 2013 drie verschillende boeken verschenen, namelijk de historische roman *Kenau* van Tessa de Loo, het jeugdboek *Kathelijne van Kenau* van Lydia Rood en het historische non-fictie boek *De heldhaftige zakenvrouw uit Haarlem (1526-1588)* van Els Kloek.<sup>33</sup> Het schrijven van een dergelijke scriptverboeking zorgde voor een totaal nieuwe ervaring voor zowel Tessa de Loo als Lydia Rood.<sup>34</sup> Scriptverboeken kunnen dus net zoals boekverfilmingen zowel tot de commerciële en de niet-commerciële adaptaties worden gerekend en daarmee onder zowel de populaire als de hoge literatuur vallen. Dit is echter per verboeking en verfilming verschillend. De waardering of het succes van een adaptatie is immers niet afhankelijk van het soort product, zoals Baetens impliceert, maar van het proces zelf.

Uit de vergelijking van de processen van de casestudies blijkt dat de boekverscripting meer overeenkomt met de scriptverboeking dan aanvankelijk werd gedacht. Een belangrijk standpunt voor dit onderzoek is dus dat de scriptverboeking ook als adaptaties kunnen worden gezien. Echter, onder welke notie van adaptaties volgens de indeling van Verstraten vallen de processen van de scriptverboeking en de boekverscripting? Een scriptverboeking is namelijk geen biologisch proces noch een overgang van het ene naar het andere medium. Ook wordt het proces van scriptverboeking te kort gedaan wanneer het slechts als een aanpassing of bewerking wordt opgevat. In hoeverre kan er een nieuwe notie van 'de adaptatie(theorie)' worden ontwikkeld waaronder de scriptverboeking valt? In het volgende hoofdstuk staat deze zoektocht centraal.

---

<sup>33</sup> "Kenau - Boeken" [2013] *Kenau de film* - 10 november 2013 <http://www.kenaufilm.nl/category/boeken/>

<sup>34</sup> Lilliane Waanders, "[De Kenaus van Marnie Blok, Karen van Holst Pellekaan, Tessa de Loo en Lydia Rood](#)"

# Hoofdstuk 3: Creatie.

## Een nieuwe notie van ‘de adaptatie(theorie)’

In dit hoofdstuk staat de derde deelvraag centraal, namelijk:

3. *Hoe kan ‘de adaptatie(theorie)’ in een nieuw daglicht worden geplaatst?*

Om deze vraag te kunnen beantwoorden, is het relevant om te kijken naar het script in verhouding tot de media boek en film.

### **Intermedium**

Een script bestaat uit hetzelfde semiotische materiaal als een boek, namelijk de taal, oftewel woorden op papier. Hierdoor nemen woorden een dominante positie in ten opzichte van beelden. De focus van het script komt echter overeen met het medium film. Het script richt zich namelijk naast het verhaal zelf ook op meer audiovisuele aspecten, zoals de cameravoering en de camerapositie. De scriptverboeking bestaat dus uit hetzelfde semiotische materiaal als het medium boek, maar is gericht op de audiovisuele aspecten en uitgangspunten van het medium film. Hierdoor bevindt het script zich als het ware tussen twee media in, namelijk tussen het boek en de film. Ik beschouw daarom het script als een soort tussenmedium, oftewel een intermedium volgens het concept van Dick Higgins.<sup>35</sup> Het concept ‘intermedium’ verwijst naar een object, vertoning of gebeurtenis die tussen bestaande media invalt.<sup>36</sup> Bij een intermedium vindt er een conceptuele fusie plaats van twee of meer discrete media.<sup>37</sup> In het geval van een script komen de verbale en (audio)visuele elementen van de media boek en film samen.

### **Intermediale notie**

Het script kan dus worden gezien als een intermedium, oftewel het medium tussen de media boek en film. Hierdoor ontstaat er een nieuwe (variant van de derde) notie van adaptaties, namelijk de ‘overheveling’ van het ene (inter)medium naar het andere (inter)medium. In plaats van een transmediaal (aanpassings)proces kan een adaptatie dus ook verwijzen naar een intermediaal (aanpassings)proces. De ‘overheveling’ van een theaterscript naar een filmscript valt bijvoorbeeld onder deze nieuwe notie. Er vindt namelijk een proces plaats van het ene naar het andere script, oftewel, van het ene naar het andere intermedium. De ruimtes waarin, of eerder gezegd waartussen scripts zich bevinden, kan dus worden vergeleken met de ruimtes waarin intermedia zich bevinden. Dit komt overeen met de smallere notie van het concept ‘intermedialiteit’ volgens Dick Higgins en Henk Oosterling. Het concept ‘intermedialiteit’ verwijst namelijk naar de ruimte of beweging tussen

---

<sup>35</sup> Dick Higgins, *Horizons: the poetics and theory of the intermedia* (Carbondale: Southern Illinois University Press, 1984), 22-24.

<sup>36</sup> Kiene Brillenburg Wurth en Ann Rigney (ed), *Het leven van teksten. Een inleiding tot de literatuurwetenschap* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006), 406.

<sup>37</sup> Higgins, 22-24.

twee of meer media die nog niet bepaald en nog niet duidelijk kunnen worden vastgesteld.<sup>38</sup> Bij de 'overheveling' van een script naar een ander intermedium of medium is er dus sprake van een intermediaal proces. Het script als een (adaptatie)product is een intermedium, maar het script als een (adaptatie)proces kenmerkt zich door de intermedialiteit, oftewel het intermediale proces.

Door de nieuwe variant van de derde notie van adaptaties kunnen ook de processen van de scriptverboeking en de boekverscripting worden ingedeeld. De scriptverboeking en de boekverscripting zweefden eerder als het ware tussen de tweede en de derde notie van adaptaties, net zoals een script zich tussen de media boek en film bevindt. Doordat het script als een intermedium kan worden gezien, is er bij zowel de scriptverboeking en de boekverscripting sprake van een intermediaal proces. De scriptverboeking *Bruidsvlucht* kan in dit opzicht worden opgevat als het proces van het intermedium script naar het medium boek. De boekverscripting *De Tweeling* volgt het omgekeerde proces, namelijk van het medium boek naar het intermedium script. Zowel de scriptverboeking als de boekverscripting vallen dus onder de nieuwe variant van de derde notie van 'de adaptatie'.

Bij een boekverfilming is er sprake van een opeenvolging van twee intermediale processen, oftewel de boekverscripting en de scriptverfilming. Het gehele traject van de boekverfilming is echter net zoals bij de filmverboeking een transmediaal proces, oftewel de 'overheveling' van een verhaal, thema of motief van het ene naar het andere medium.<sup>39</sup> De boekverscripting als tussenfase van de boekverfilming is cruciaal voor het eindproduct, mede door de verschillende opvattingen van een tussenpersoon. Elk boek zal door elke scenarioschrijver anders worden geïnterpreteerd net zoals elke regisseur weer anders omgaat met het script. De boekverscripting bevindt zich dus letterlijk en figuurlijk tussen het proces van het boek en de film, oftewel de boekverfilming. De scriptverboeking bevindt zich alleen figuurlijk tussen de media boek en film.

De adaptaties die onder de tweede noties van 'de adaptatie(theorie)' vallen, kenmerken zich door de intertekstualiteit. De adaptaties volgens de derde notie kenmerken zich daarentegen door de transmedialiteit en de nieuwe variant op de derde notie door de intermedialiteit. Hierdoor kan er een onderscheid worden gemaakt tussen een intertekstuele, intermediale en een transmediale notie.

---

<sup>38</sup> Kiene Brillenburg Wurth en Ann Rigney (ed), 406.

<sup>39</sup> Ibidem.

# Conclusie

In het begin van dit onderzoek werd de volgende vraag centraal gesteld:

*In hoeverre geeft de vergelijking tussen de (adaptatie)processen van de boekverscripting 'De Tweeling' en de scriptverboeking 'Bruidsvlucht' nieuwe inzichten op de noties van de adaptatie(theorie)?*

Aan de ene kant geeft de vergelijking tussen de boekverscripting *De Tweeling* en de scriptverboeking *Bruidsvlucht* wel nieuwe inzichten op de noties van 'de adaptatie(theorie)'. Bij de scriptverboeking *Bruidsvlucht* wordt net als bij de boekverscripting *De Tweeling* rekening gehouden met de 'identiteit' van het proces, oftewel de (inter)mediumspecifieke eigenschappen. Hierdoor is er geen sprake van een letterlijke nabootsing, maar van een vertaling van script naar boek. Door de vergelijking tussen de (adaptatie)processen van de scriptverboeking *Bruidsvlucht* en de boekverscripting *De Tweeling* zagen we dus dat ook scriptverboeken tot de adaptaties kunnen worden gerekend. Een script bevindt zich als het ware tussen de media boek en film in en kan hierdoor met een intermedium worden vergeleken. Scriptverboeken en boekverscriptingen kenmerken zich door het intermediale proces. Hierdoor ontstaat er een nieuwe variant van de derde notie van 'de adaptatie', namelijk 'overheveling' van het ene (inter)medium naar het andere (inter)medium. In plaats van een transmediaal (aanpassings)proces kan 'de adaptatie' dus ook naar een intermediaal (aanpassings)proces verwijzen. Adaptaties die tot 'de adaptatietheorie' worden gerekend, vallen onder de derde notie van adaptaties volgens indeling van Verstraten. Door de nieuwe variant van de derde notie wordt 'de adaptatietheorie' wederom uitgebreid, namelijk door het concept 'intermedialiteit' en door intermediale processen zoals de boekverscripting en de scriptverboeking.

Echter, aan de andere kant geeft de vergelijking tussen de boekverscripting *De Tweeling* en de scriptverboeking *Bruidsvlucht* geen nieuwe inzichten op de noties van 'de adaptatie(theorie)'. Zowel de boekverscripting *De Tweeling* als de scriptverboeking *Bruidsvlucht*, maar ook het script voor de film *Bride Flight* is geschreven door dezelfde auteur, namelijk Marieke van der Pol. Het kan echter verschil maken wanneer een auteur in plaats van zijn of haar eigen werk, het werk van een ander 'adapteert'. Ook hangen de verschillende concepten met betrekking tot de (adaptatie)processen en de processen zelf nauw met elkaar samen. Hierdoor is het onmogelijk om de grenzen tussen de concepten onderling aan te geven en elke adaptatie onder te verdelen in een bepaalde categorie. Dit is net zo onvermijdelijk als de verschillende concepten die in 'de adaptatietheorie' voorbij zijn gekomen. Daarnaast kan worden gesteld dat een intermedium ook een medium is en daarmee dus geen nieuwe (variant van de derde) notie van 'de adaptatie' geeft. Wel impliceert dit dat scriptverboeken, met als voorwaarde dat het een adaptatie en het script een intermedium betreft, ook tot 'de adaptatie(theorie)' kunnen worden gerekend. De

narratologische benadering is daarnaast één van de alternatieven waarop naar 'de adaptatie(theorie)' kan worden gekeken. De nieuwe variant op de derde notie van 'de adaptatie(theorie)' is voornamelijk ontstaan door de vergelijking van één boekverscripting met één scriptverboeking, enkele uitzonderingen daargelaten. Verder onderzoek kan uitwijzen of deze nieuwe variant van de derde notie van 'de adaptatie(theorie)' representatief is voor andere adaptaties.



## Bibliografie

### *Literatuur over 'de adaptatie(theorie)'*:

Baetens, Jan. "From Screen to Text: Novelization, the Hidden Continent." In: *The Cambridge Companion to Literature on Screen*, ed. Deborah Cartmell and Imelda Whelehan. 226-38. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

Baetens, J. En H. Peeters. "Novellisatie, binnenkort in een boek in uw buurt." *Deus ex Machina, The Fiction Factory: cinema op papier*, Juni, 2006.

Baetens, Jan en Marc Lits. *Novellisation: Du film au livre / Novelization: From film to novel*. Leuven: Leuven University Press, 2004.

Bakker, Niels. "Van scenario tot novelization." *SKRIEN*, Mei, 2006.

Higgins, Dick. *Horizons: the poetics and theory of the intermedia*. Carbondale: Southern Illinois University Press, 1984.

Hutcheon, Linda. *A Theory of Adaptation*. New York: Routledge, 2006.

Larson, Randall D. *Films Into Books*. Lanham, MD: Scarecrow Press, 1995.

Verstraten, Peter. "Cinema as a digest of literature – a cure for adaptation fever." In: *Between Page and Screen*, ed. Kiene Brillenburg Wurth. 173-183. Fordham: University Press, 2012.

Verstraten, Peter. *Handboek filmnarratologie*. Nijmegen: Uitgeverij VanTilt, 2008.

Wurth, K.B. et al (ed). *Between page and screen*. Fordham: University Press, 2012.

Wurth, K.B. en Ann Rigney (ed). *Het leven van teksten. Een inleiding tot de literatuurwetenschap*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006.

*Case-studies:*

Loo, Tessa de. *De Tweeling*. Amsterdam: Arbeiderspers, 1992.

Pol, Marieke van der. *Bruidsvlucht*. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar, 2007.

*Brideflight*. DVD. Geregisseerd door Ben Sombogaart. 2008; IDTV, 2013.

*De Tweeling*. DVD. Geregisseerd door Ben Sombogaart. 2002; IDTV, 2013.

*Websites:*

“Film novelizations.” [2013] *Tumblr.com* – 10 november 2013

<http://filmnovelizations.tumblr.com/>

“Kenau – Boeken.” [2013] *Kenau de film* – 10 november 2013

<http://www.kenaudefilm.nl/category/boeken/>

“Bride Flight Script - Dialogue Transcript.” [2013] *script-o-rama.com* – 11 januari 2014

[http://www.script-o-rama.com/movie\\_scripts/b/bride-flight-script-transcript.html](http://www.script-o-rama.com/movie_scripts/b/bride-flight-script-transcript.html)

“Twin Sisters Script - Dialogue Transcript.” [2013] *script-o-rama.com* – 11 januari 2014

[http://www.script-o-rama.com/movie\\_scripts/t/twin-sisters-script-transcript.html](http://www.script-o-rama.com/movie_scripts/t/twin-sisters-script-transcript.html)

Waanders, Liliane. “De Kenaus van Marnie Blok, Karen van Holst Pellekaan, Tessa de Loo en Lydia Rood.” [2013] *Hanta.nl* – 28 december 2013 <http://www.hanta.nl/hanta/2013/10/26/de-kenaus-van-marnie-blok-karin-van-holst-pellekaan-tessa-de-loo-en-lydia-rood/>